

O'ZBEKISTONDA AGROTURIZMNI INNOVATSION RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMLARI (NAVOIY VILOYATI MISOLIDA)

Xalilov Xabib Xamidovich

Navoiy davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti

Iqtisodiyot kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17514296>

O'zbekistonda 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Turizmni rivojlantirish konsepsiyasida qishloq va ekologik turizmni kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy infratuzilmani modernizatsiya qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan [1].

Navoiy viloyati bu borada katta imkoniyatlarga ega. Viloyat tabiiy landshaftlari, cho'l va tog'li hududlar, o'ziga xos flora va fauna, qadimiy madaniy obidalar bilan bir qatorda, o'zining boy agrar salohiyati bilan ajralib turadi. Ammo hozirgi paytda agroturizmni tizimli rivojlantirish uchun zarur tashkiliy va iqtisodiy mexanizmlar to'liq shakllanmagan. Shu bois, innovatsion yondashuvlar asosida bu yo'nalishni rivojlantirish zarurati kun tartibiga chiqmoqda.

Agroturizm qishloq xo'jaligi va turizm tarmoqlarining integratsiyasi natijasida shakllanadigan murakkab iqtisodiy tizimdir. Uning asosiy vazifasi — qishloq xo'jaligi resurslarini nafaqat ishlab chiqarish, balki xizmatlar ko'rsatish, madaniy almashinuv va dam olish sohasi bilan bog'lashdir.

Innovatsion yondashuv bu tizimda markaziy o'rinni egallaydi, chunki an'anaviy dehqonchilik faqat ishlab chiqarishga yo'naltirilgan bo'lsa, agroturizm orqali u tajriba, madaniyat va xizmat mahsulotiga aylantiriladi. Masalan, zamonaviy "smart farm", "eco farm", "digital village" kabi konsepsiyalar Navoiy viloyati uchun ham joriy etilishi mumkin. Bu texnologiyalar qishloq xo'jaligida raqamli boshqaruv, avtomatlashtirilgan sug'orish, onlayn bron qilish tizimlari va mehmonlarni qabul qilish platformalarini o'z ichiga oladi. Natijada agroturizm xo'jaliklari o'z mahsulotini nafaqat dalada, balki internet orqali global bozorga chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Navoiy viloyati O'zbekistonning markaziy hududida joylashgan bo'lib, cho'l, tog' va dasht ekotizimlari uyg'unlashgan noyob geografik hudud hisoblanadi. Viloyatda Karmana, Navbahor, Qiziltepa, Tomdi, Nurata tumanlari agroturizmni rivojlantirish uchun eng qulay joylardir. Nurata tog'lari etagida joylashgan qishloqlarda qadimiy dehqonchilik madaniyati, asalarichilik, qorako'lchilik va bog'dorchilik tarmoqlari saqlanib qolgan. Shu bilan birga, Aydar-Arnasoy ko'llar tizimi, Sarmishsoy petrogliflari, Sentob ekoturistik zonasi kabi obyektlar sayyohlarni tabiiy va madaniy jihatdan jalb etadi. Ammo hozircha agroturizm infratuzilmasi sust rivojlangan — mehmon uylari soni kam, yo'llar va transport tizimi to'liq ta'mirlanmagan, marketing resurslari yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan. Shu sababli innovatsion yondashuvlar asosida iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish zarur.

Agroturizmni barqaror rivojlantirish uchun quyidagi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar muhim ahamiyatga ega [2]:

1. Davlat-xususiy sheriklik modeli (Public-Private Partnership): Fermer xo'jaliklari, turistik kompaniyalar va mahalliy hokimiyatlar o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish. Masalan, davlat infratuzilmani (yo'l, suv, elektr, internet) ta'minlasa, xususiy sektor xizmatlar (mehmon uyi, ekskursiya, gastronomiya)ni tashkil etadi.

2. Klaster tizimi: Navoiy viloyatida “Agro-Ecotourism Cluster” tashkil etish orqali bir hududda dehqonchilik, hunarmandchilik, oziq-ovqat ishlab chiqarish, transport va mehmonxona xizmatlarini yagona tizimda boshqarish mumkin. Bu model iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va yangi ish o‘rinlari yaratadi.

3. Soliq va kredit imtiyozlari: Agroturizm bilan shug‘ullanuvchi subyektlarga 3–5 yilgacha imtiyozli kreditlar, yer solig‘idan ozod etish va subsidiyalar berish mexanizmlarini joriy etish kerak. Bu o‘z navbatida kichik tadbirkorlikni rag‘batlantiradi.

4. Innovatsion xizmatlar tizimi: “Smart booking”, “AgroNavoi.uz” singari onlayn platformalarni yaratish orqali sayyohlar uchun bronlash, to‘lov, yo‘nalish tanlash, transport va gid xizmatlarini yagona tizimda boshqarish mumkin. Bu raqamli boshqaruv tizimi butun viloyat turizm tizimini integratsiya qiladi.

Agroturizmning muvaffaqiyati to‘g‘ridan to‘g‘ri infratuzilma bilan bog‘liq. Navoiy viloyatida quyidagi yo‘nalishlarda infratuzilma rivojlantirilsa, soha raqobatbardosh bo‘ladi [3]:

- Ekologik transport tizimini yaratish (elektr velosipedlar, eko-avtobuslar);
- Mehmon uylari tarmog‘i — “Green House Navoi” loyihasi doirasida xalqaro mezonlarga mos eko-mehmonxonalar barpo etish;
- Mahalliy mahsulotlar brendi — “Made in Navoi” belgisi ostida organik mahsulotlar savdosini yo‘lga qo‘yish;
- Agrofestival va yarmarkalarni muntazam o‘tkazish — bu madaniy va iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi.

Agroturizmning eng muhim jihatlaridan biri — ekologik barqarorlikni ta‘minlashdir. Innovatsion yondashuv shuni talab etadiki, qishloq xo‘jaligi resurslaridan foydalanish jarayoni sayyohlik faoliyatiga zarar yetkazmasligi kerak. Shu nuqtai nazardan, quyidagi yo‘nalishlarda ekologik boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur:

Resurs aylanishi (circular economy) tamoyili asosida chiqindisiz ishlab chiqarish — masalan, organik o‘g‘itlardan foydalanish, suvni qayta ishlash.

“Yashil energiya” texnologiyalari: quyosh panellari, bio-gaz qurilmalari, energiya tejamkor irrigatsiya tizimlari.

Mahalliy ekologik brend yaratish: “EcoNavoi AgroTour” yoki “Green Desert Experience” kabi nomlar ostida sertifikatlangan agroturistik obyektlar.

Bu yondashuv nafaqat atrof-muhitni muhofaza qiladi, balki xorijiy sayyohlar uchun ishonchli brend qiymatini yaratadi.

Innovatsion yondashuvning mohiyati shundaki, agroturizm endilikda oddiy “fermer xo‘jaligini sayyohlarga ko‘rsatish” bilan cheklanmaydi, balki bu jarayonni raqamli boshqaruv, marketing, ekologik muvozanat va ijtimoiy tadbirkorlik elementlari bilan boyitadi. Ayniqsa, Navoiy viloyati misolida bu yo‘nalishning istiqbollari kengdir. Hudud tabiiy landshaftining xilma-xilligi, cho‘l va tog‘ tizimlarining uyg‘unligi, o‘ziga xos iqlimi, shuningdek, tarixiy yodgorliklar bilan bir qatorda qishloq xo‘jaligi faoliyatining o‘ziga xosligi bu viloyatni agroturizm uchun noyob hududga aylantiradi. Shu bois bu yerda agroturizmni innovatsion boshqaruv asosida rivojlantirish nafaqat mahalliy iqtisodiyotni jonlantiradi, balki butun mintaqaviy turizm tarmog‘ining raqobatbardoshligini oshiradi.

Agroturizmni innovatsion rivojlantirishda eng muhim jihatlardan biri — bu ilmiy tadqiqotlar bilan amaliyot o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni kuchaytirishdir. Ayni paytda

mamlakatimizda turizm sohasi bo'yicha ilmiy-tadqiqot institutlari faoliyat yuritayotgan bo'lsa-da, agroturizm masalalari hali yetarlicha chuqur o'rganilmagan.

Navoiy viloyatida joylashgan oliy ta'lim muassasalari — xususan, Navoiy davlat pedagogika instituti, Navoiy innovatsiyalar universiteti — qishloq xo'jaligi, ekologiya va turizmni integratsiyalashgan holda o'qitish yo'nalishlarini yo'lga qo'yi shi zarur. Bunday yondashuv natijasida mahalliy mutaxassislar nafaqat xizmat ko'rsatish texnologiyalarini, balki resurslarni boshqarish, marketing, iqtisodiy tahlil, hamda xorijiy tajribalarni o'rganish bo'yicha ham chuqur bilimga ega bo'ladi.

Navoiy viloyati o'zining tabiiy, iqtisodiy va madaniy imkoniyatlari bilan O'zbekistonda agroturizmni innovatsion asosda rivojlantirish uchun ideal hududlardan biridir. Shu bilan birga, sohani samarali yo'lga qo'yish uchun quyidagi tashkiliy iqtisodiy mexanizmlar dolzarbdir:

- davlat-xususiy sheriklik tizimini kengaytirish;
- agroturizm klasterlarini yaratish;
- raqamli texnologiyalar va onlayn marketing tizimini joriy etish;
- infratuzilmani ekologik tamoyillar asosida rivojlantirish;
- malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish.

Agar bu chora-tadbirlar bosqichma-bosqich amalga oshirilsa, Navoiy viloyati yaqin yillarda nafaqat O'zbekiston, balki butun Markaziy Osiyoda agroturizmning innovatsion modeli sifatida namuna bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: agroturizm, innovatsion rivojlanish, Navoiy viloyati, iqtisodiy mexanizmlar, klaster, raqamli marketing, davlat-xususiy sheriklik, barqaror turizm.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi". — Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori: "2022–2026 yillarda turizmni rivojlantirish konsepsiyasi". — Toshkent, 2022.
3. Hasanov U. "Agroturizmni rivojlantirishda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish." // Innovatsion iqtisodiyot jurnali, №2, 2024. – B. 45–52.